

Shaymanov Fozilbek To‘lqin o‘g‘li
Termiz davlat pedagogika instituti
Falsafa va ma’naviyat asoslari kafedrasida o‘qituvchisi

AXBOROT XAVFSIZLIGI, KIBERJINOYATCHILIK VA AXBOROTGA TAHDIDLAR

Annotatsiya: Mazkur maqolada XXI asrda texnik taraqqiyot rivojlanishiva integratsion jarayonlarning tobora kengayishi natijasida axborot oqimi, uning jamiyatga tasiri oshishi natijasi, shuningdek O‘zbekistonda bu borada olib borayotgan qonunchilik ishlari va jamiyatda axborot xavfsizligining ijtimoiy va falsafiy tahliliga bag‘ishlangan.

Kalit so‘zlar: Axborot, davr mafkurasi, ijtimoiy ong, kiberjinoyatchilik, tahdidlar, virtual olam.

KIRISH

Butun dunyoda axborot oqimi tezlashib borayotgan bir paytda, axborot yaratuvchi davlatlarham o‘zlari yaratgan axborotning “asiriga” aylanib qolmoqda. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev takidlab o‘tganidek “Navqiron avlodimizni bugungi axborot makonida mavjud taxdidlardan himoya qilish, ularda yot va zararli taxdidlarga qarshi barqaror immunitetni shakllantirish maqsadida davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda yoshlar, ayniqsa, uyushmagan yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash borasida amaliy ishlarimiz samaradorgin oshirishimiz zarur”.

Umumjahon axborot globallashuvi jarayonlari axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini nafaqat mamlakatlar iqtisodiyoti va boshqa sohalariga joriy etish, balki axborot tizimlari xavfsizligini ta’minlashni ham taqozo etayotir. O‘zbekiston axborot va kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi xalqaro xavfsizlik tizimiga Markaziy Osiyoda birinchilardan bo‘lib qo‘shildi. Axborot xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo‘mitasi tomonidan quyidagi chora-tadbirlar amalga oshiriladi:

Ma’lumotlar uzatish, telekommunikatsiya tarmoqlari, teleradioefir hamda axborot tizimlarida axborot xavfsizligini ta’minlashni takomillashtirish va rivojlantirish bo‘yicha davlat siyosatini yuritish;

Axborot xavfsizligiga oid qonunchilik va me’yoriy-huquqiy hujjatlarining yaratilishini tashkil qilish va bunda ishtirok etish;

Axborot tizimlari komplekslari, resurslari va ma’lumotlar bazalarining axborot xavfsizligini ta’minlash;

davlat organlarining axborot tizimlari va resurslari axborot xavfsizligi siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishga ko‘maklashish;

davlat axborot tizimlari va resurslarining axborot xavfsizligini ta’minlash yuzasidan monitoring natijalari to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlarni O‘zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo‘mitasiga belgilangan tartibda taqdim etish;

telekommunikatsiyalar tarmoqlarining operatorlari va provayderlari bilan hamkorlik qilish, davlat organlarining kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanish sohasidagi qonun

buzilishlarining oldini olish masalalari bo'yicha birgalikdagi ishlarini tashkil etish va ularning faoliyatini muvofiqlashtirish;

Internetning milliy foydalanuvchilarini Internet tarmog'i milliy segmentida axborot xavfsizligiga paydo bo'layotgan tahdidlar to'g'risida o'z vaqtida xabardor qilish, shuningdek axborotlarni muhofaza qilish bo'yicha konsultatsiya xizmatlari ko'rsatish;

qonun buzuvchilarni tahlil qilish, identifikatsiyalashda, axborotlar makonidagi ruqsatsiz yoxud buzuvchi harakatlarni amalga oshirishda foydalaniladigan metodlar va vositalarni tahlil qilishda huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik qilish;

Internet tarmog'i milliy segmentida axborot xavfsizligi hodisalarining oldini olish bo'yicha o'zaro amaliy ishlarni tashkil etish maqsadida axborot xavfsizligi sohasidagi xalqaro hamkorlikni rivojlantirish. O'zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo'mitasi huzuridagi Axborot xavfsizligini ta'minlash markazi

Mazkur Markazning asosiy maqsadi etib, «Elektron hukumat» tizimining axborot tizimlari, resurslari va ma'lumotlar bazalarining, shuningdek Internet tarmog'i milliy segmentining axborot xavfsizligini ta'minlash sohasidagi normativ-huquqiy bazani takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish, davlat organlari tizimlari va axborot resurslarida axborot xavfsizligini ta'minlash belgilangan.

Markaz xodimlari axborot xavfsizligiga hozirgi vaqtdagi tahdidlar to'g'risidagi ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va to'plash bilan shug'ullanadilar, «Elektron hukumat» tizimi axborot tizimi, resurslari va ma'lumotlar bazalariga noqonuniy kirib olish holatlarining oldini olishni ta'minlaydigan tashkiliy va dasturiy-texnik yechimlarni samarali qabul qilish bo'yicha tavsiyalar va takliflar ishlab chiqishda ishtirok etadilar.

“Elektron hukumat” tizimi axborot xavfsizligini ta'minlashning me'yoriy-huquqiy asoslarini takomillashtirish bo'yicha takliflarini ishlab chiqish ham Markazning maqsad-vazifalari hisoblanadi.

Telekommunikatsiya tarmoqlari va aloqa kanallaridagi tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining kiberxavfsizligini ta'minlash alohida qonunchilik hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining kiberxavfsizlik to'g'risidagi qonunchiligida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasining qonuni kiberxavfsizlik to'g'risida Qonunchilik palatasi tomonidan 2022-yil 25-fevralda qabul qilingan Senat tomonidan 2022-yil 17-martda ma'qullangan. Ushbu qonun 40 moddadan iborat bo'lib sohaga oid tartib intizomni saqlaydi.

Kiberxavfsizlik quyidagi atamalarda ifodalanadi:

axborotlashtirish obyekti – turli darajadagi va maqsaddagi axborot tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari, axborotga ishlov berishning texnik vositalari, ushbu vositalar o'rnatilgan va foydalaniladigan xonalar;

kiberjinoyatchilik – axborotni egallash, uni o'zgartirish, yo'q qilish yoki axborot tizimlari va resurslarini ishdan chiqarish maqsadida kibermakonda dasturiy ta'minot va texnik vositalardan foydalanilgan holda amalga oshiriladigan jinoyatlar yig'indisi;

kibermakon – axborot texnologiyalari yordamida yaratilgan virtual muhit;

kibertahdid – kibermakonda shaxs, jamiyat va davlat manfaatlariga tahdid soluvchi shart-sharoitlar va omillar majmui;

kiberxavfsizlik – kibermakonda shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarining tashqi va ichki tahdidlardan himoyalanganlik holati;

kiberxavfsizlik hodisasi – kibermakonda axborot tizimlarining ishlashida uzilishlarga va (yoki) ulardagi axborotning ochiqligi, yaxlitligi va undan erkin foydalanilishining buzilishiga olib kelgan hodisa;

kiberxavfsizlik obyekti – axborotning kiberhimoya qilinishini hamda milliy axborot tizimlari va resurslarining kiberxavfsizligini ta'minlashga doir faoliyatda foydalaniladigan axborot tizimlari majmui, shu jumladan muhim axborot infratuzilmasi obyektlari;

kiberxavfsizlik subyekti – milliy axborot resurslariga ega bo'lish, ulardan foydalanish va ularni tasarruf etish hamda ulardan foydalanish bo'yicha elektron axborot xizmatlari ko'rsatish, axborotni himoya qilish hamda kiberxavfsizlik bilan bog'liq muayyan huquqlar va majburiyatlarga ega bo'lgan yuridik shaxs va (yoki) yakka tartibdagi tadbirkor, shu jumladan muhim axborot infratuzilmasi subyektlari;

kiberhimoya – kiberxavfsizlik hodisalarining oldini olishga, kiberhujumlarni aniqlashga va ulardan himoya qilishga, kiberhujumlarning oqibatlarini bartaraf etishga, telekommunikatsiya tarmoqlari, axborot tizimlari hamda resurslari faoliyatining barqarorligini va ishonchligini tiklashga qaratilgan huquqiy, tashkiliy, moliyaviy-iqtisodiy, muhandislik-texnik chora-tadbirlar, shuningdek ma'lumotlarni kriptografik va texnik jihatdan himoya qilish chora-tadbirlari majmui;

kiberhujum – kibermakonda apparat, apparat-dasturiy va dasturiy vositalardan foydalangan holda qasddan amalga oshiriladigan, kiberxavfsizlikka tahdid soladigan harakat;

muhim axborot infratuzilmasi – muhim strategik va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarining, axborot tizimlari hamda tarmoqlar va texnologik jarayonlar resurslarining majmui;

muhim axborot infratuzilmasi obyektlari – davlat boshqaruvi va davlat xizmatlari ko'rsatish, mudofaa, davlat xavfsizligini, huquq-tartibotni ta'minlash, yoqilg'i-energetika majmui (atom energetikasi), kimyo, neft-kimyo tarmoqlari, metallurgiya, suvdan foydalanish va suv ta'minoti, qishloq xo'jaligi, sog'liqni saqlash, uy-joy kommunal xizmatlar ko'rsatish, bank-moliya tizimi, transport, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, strategik ahamiyatiga ega bo'lgan foydali qazilmalarni qazib olish va qayta ishlash sohasida, ishlab chiqarish sohasida, shuningdek iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida va ijtimoiy sohada qo'llaniladigan axborotlashtirish tizimlari;

muhim axborot infratuzilmasi subyektlari – davlat organlari va tashkilotlari, shuningdek mulk, ijara huquqlari asosida yoki boshqa qonuniy asoslarda muhim axborot infratuzilmasi obyektlariga egalik qiluvchi yuridik shaxslar, shu jumladan muhim axborot infratuzilmasi obyektlarining

ishlashini hamda hamkorligini ta'minlovchi yuridik shaxslar va (yoki) yakka tartibdagi tadbirkorlar.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mamlakatimizda kibertahdid va xatarlardan himoyalaniş borasida OO‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yangi loyihasi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-iyundagi “Respublikada axborot texnologiyalari sohasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi pf-5099-son farmoni va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 19-dekabrda gi “Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish jamg‘armasini yanada rivojlantirish va uning mablag‘laridan samarali foydalanish to‘g‘risida”gi 356-son qarori, shuningdek, 2022-2023 yillarga mo‘ljallangan kiberxavfsizlikka doir milliy strategiya va “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi qonun mavzuning asosiy adabiyotlarini tashkil etadi.

NATIJALAR

“Axborot urushi” atamasi birinchi marta 1976-yilda amerikalik mutaxassis Tomas Rona tomonidan Boeing kompaniyasi uchun “Qurol tizimlari va axborot urushi” deb nomlangan hisobotida qo‘llanilgan. Ronaning ma‘ruzasi so‘nggi yillarda axborot infratuzilmasi AQSh xavfsizligining asosiy tarkibiy qismiga aylanganini isbotladi. “Axborot urushi” atamasi birinchi marta 1992-yilda AQSh Mudofaa vazirligi tomonidan rasman ishlatilgan. Pentagonning axborot urushiga oid hujjatida axborot ham qurol, ham nishon ekanligi ta‘kidlangan:

Axborot hujumi – bu axborotni ruxsatsiz, shuningdek, dasturiy, texnik vositalar va inson psixologiyasini har qanday shaklda uzatish, o‘zgartirish yoki yo‘q qilish bo‘yicha operatsiyadir. Rossiyalik ekspertlar kurashning bu shaklini axborot qarama-qarshiligi deb ta‘riflaydilar. Ikki qarama-qarshi qutib (G‘arb va Sobiq Ittifoq) sovuq urush 1945-1991 yillarda juda keskin axborot urushlarini tarixiy faktlarda ko‘rishimiz mumkin.

Axborot urushlari davrida axborot ustunligiga erishish muhimdir. Bu vaziyat haqida doimiy ma‘lumot oqimini to‘plash, boshqarish, tarqatish va raqibning shunga o‘xshash urinishlarini oldini olish qobiliyati singari xususiyatlarda namoyon bo‘ladi. Axborot tarmog‘i axborot urushi ishtirokchilari tomonidan salbiy va anonim ma‘lumotlarni nazoratsiz joylashtirish imkonini beradi. Internetda axborot urushini yanada samarali va muvaffaqiyatli qiladigan bir qator belgilar mavjud. Masalan, tomoshabinlarning mashhurligi ana shunday belgilardan biridir. Qolaversa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari rivoji tufayli har bir foydalanuvchi istalgan vaqtda, istalgan joyda internetga kirishi va undan foydalanishi mumkin. Bugungi kunda ko‘plab ilmiy markazlarda muhokama qilinayotgan asosiy masalalardan biri bu psixologik axborot urushi – “miya urushi” dir. Chunki bunday urushlarda asosiy ta‘sir obekti inson ruhiyati, guruh psixologiyasi va butun jamiyatlardir. Psixologik konfliktida tashviqot alohida o‘rin tutadi. Shunday qilib, urush davrida targ‘ibot-tashviqot faoliyati odamlarning asosiy tuyg‘ulariga ta‘sir qilish, nafrat, qo‘rquv, dahshat uyg‘otish, inson ruhiyatini buzishga qaratilgan. Targ‘ibot odamlarni muayyan harakatlar qilishga yoki talab qilinadigan g‘oyalarni qabul qilishga undaydi. Urush paytida asirlikni targ‘ib qilish, harbiy muvaffaqiyatlarni targ‘ib qilish, mag‘lubiyat qo‘rquvini uyg‘otish targ‘iboti va boshqa shakllardan foydalaniladi. Tarixda ma‘lum bo‘lgan eng jiddiy siyosiy va harbiy xatolar dushmanning ma‘naviy holatiga noto‘g‘ri baho berish bilan bog‘liq edi. Oddiy statistik hisob-kitoblar yordamida va mahbuslarning kichik guruhini o‘rganish asosida barcha harbiy harakatlar teatrlarida dushman qo‘shinlarining ruhiy holatini baholash mumkin. Asirlar yo‘q bo‘lganda, ma‘lumotlarni tahlil qilish va dushmanning o‘z qo‘shinlari va aholisiga targ‘iboti asosida deyarli bir xil natijalarga erishish mumkin. Bu bizga u yoki bu vaziyatda dushman qo‘shinlarining xatti-

harakatlarini taxmin qilish imkonini beradi. O'z xalqining ma'naviyatini yuksaltirishga qaratilgan targ'ibot bilan dushman irodasini zaiflashtirishga qaratilgan targ'ibot o'rtasida katta farq bor. Albatta, notiq ham o'z xalqining fikrlash tarzini o'ylashi va uni qanday hal qilishni ham bilishi kerak. Boshqa odamlar bilan tanishish juda ko'p qo'shimcha bilim, etarli tajriba va tahliliy ko'nikmalarni talab qiladi.

MUHOKAMA

Axborotlashtirish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va u maxsus vakolat bergan organ amalga oshirishi belgilab qo'yilgan. Mazkur qonundagi davlat sirlari to'g'risidagi axborotni va maxfiy axborotni yoki erkin foydalanilishi axborot resurslarining mulkdorlari tomonidan cheklab qo'yilgan axborotni o'z ichiga olgan axborot resurslari erkin foydalanilishi cheklab qo'yilgan axborot resurslariga kiradi va axborot resurslarining mulkdorlari va egalari hamma erkin foydalanishi mumkin bo'lgan axborot resurslaridan yuridik hamda jismoniy shaxslarning teng huquq asosida erkin tarzda foydalanishini ta'minlashi kerak, axborot resurslarini erkin foydalanish toifalariga kiritish qonunchilikda belgilangan tartibda axborot resurslarining mulkdori tomonidan aniqlanadi deb belgilab qo'yilgan norma orqali mamlakatimizda axborotlarning turkumlanishiga guvoh bo'lamiz.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, zamon taraqqiy etgan sari jamiyatda axborotga bo'lgan talab va ehtiyoj ham ortib bormoqda, ayniqsa, axborot texnologiyalarining kun sayin rivojlanib borishi axborotlar hajmining ham ortib borishiga xizmat qilib kelmoqda. Bu kabi axborotlar ichida ma'lum ma'noda himoyani, mahfiylikni va sir saqlanishini talab etadiganlari ham bo'ladi, negaki, bu toifadagi ma'lumotlarning oshkor bo'lishi, o'g'irlanishi yoki yo'q qilinishi, kiber hujumga uchrashi kabi holatlar davlat va fuqarolar, tashkilotlar uchun katta talofotlarni, moliyaviy yoki moddiy zararlarni olib kelishi mumkin. Bu kabi holatlarni oldini olish uchun esa qanday soha bo'lmasin albatta, axborot xavfsizligini, uning himoyasi va muhofazasini amalga oshirishi lozim. Axborot xavfsizligi bo'yicha har bir rahbar va mutaxassislar tashkilot faoliyatini to'g'ri tashkil etish va tashkilotda yetarli darajada axborot xavfsizligini ta'minlashda amaliy chora va tadbirlarni ko'rishlari darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirjalol, S. (2023). AXBOROT URUSHINING DAVLAT XAVFSIZLIINI TA'MINLASHDAGI STRATEGIK IMKONIYATLARI. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 11, 78-83.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 15.04.2022 yildagi O'RQ-764-son. (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 16.04.2022-y., 03/22/764/0313-son).
3. Грешневиков А.И. Информационная война. Внешний фронт. Зомбирование, мифы, цветные революции. Книга I. М.: Книжный мир, 2016. -512 с.
4. Беляев Д. Разруха в головах. Информационная войнапротив России. Серия: Николай Стариков рекомендует прочитать. СПб. Питер. 2014. -256 с.
5. Atamuratovich, K. E. (2021). Fruit and Vegetable Sector of Agriculture in the Years of Independence: Development, Challenges and Results. JournalNX, 7(10), 124-127.
6. Khasanov, S. (2024). SOCIO-ECONOMIC CONDITION OF THE FRUIT AND VEGETABLE NETWORK OF UZBEKISTAN AT THE BEGINNING OF INDEPENDENCE. GOLDEN BRAIN, 2(8), 154–160. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10861650>.
7. Исарович И. Ю. и Шодиевич К. С. (2020). Роль нумизматических источников в преподавании истории. Наука и образование , 1 (1), 274-279.

8. Rashidovna, H. M. (2023). TEMURIY MALIKALARNING HAYOTI VA FAOLIYATIGA TARIXIY NAZAR. Finland International Scientific Journal of Education. Social Science & Humanities, 11(4), 763-772.